

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ТВОРИ, КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ, ФОНОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТИ ПІРАТСТВА

Володимир Дроб'язко,
*завідувач сектора суміжних прав НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат філологічних
наук*

1. Контрафакція та піратство

Термін «контрафакція» виник разом із зародженням і становленням національних систем захисту інтелектуальної власності, прийняттям перших відповідних міжнародних актів. Так, у ст. 8 Положення про авторське право від 22.04.1828 року Російської імперії, до складу якої належала більша частина сучасної України, зазначалося, що до закінчення визначеного Положенням строку охорони ніхто не повинен порушувати права автора та без його згоди, або згоди спадкоємців, або ж тих осіб, яким передані ці права на законних підставах, видавати його твори, хоча б з перекладом на іншу мову чи з додаванням іншого заголовку, передмови, зауважень тощо; такий вчинок називався контрафакцією [1, 22].

У ст. 16 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів від моменту її підписання (09.09.1886 року) зберігається, з певними різними редакційними правками, таке положення: контрафактні примірники твору підлягають арешту в будь-якій країні Союзу, в якій цей твір користується правовою охороною [2, 25].

У «Глосарію термінів з авторського права та суміжних прав» до контрафактних примірників твору віднесені примірники, виготовлені будь-яким способом і в будь-якій формі, виготовлення яких спричиняє порушення авторських прав на твір. У разі аудіові-

зуальних записів, фонограм або їх примірників виготовлення контрафактних примірників може також становити порушення відповідних суміжних прав. Такі примірники, зазвичай, підлягають конфіскації [3, 136]. А у виданні ЮНЕСКО «Азбука авторського права» зазначено: «Контрафакція — це несанкціоноване відтворення, показ або опублікування твору будь-яким способом» [4, 77].

Термін «контрафакція» використовується не тільки щодо об'єктів авторського права та суміжних прав, а й стосовно низки інших об'єктів права інтелектуальної власності та, загалом, означає товар з фальсифікованим найменуванням, який виготовляється на продаж без належного дозволу та видається в комерційних цілях за справжній і дозволений товар. Контрафакція переважно передбачає порушення прав на торговельні марки й навіть на винаходи (імітація запатентованого товару).

У виданні ВОІВ дане таке визначення терміна «піратство»: «У сфері авторського права і суміжних прав розуміють як відтворення опублікованих творів або фонограм будь-яким відповідним способом для публічного розповсюдження, а також ретрансляція чужих радіотелепередач без відповідного дозволу» [3, 186]. У виданні ж ЮНЕСКО зазначено: «Піратство означає недозволене виготовлення примірників механічних записів або з друкованих видань твору і таємний їх продаж» [4, 77].

В одному з російських науково-практичних видань піратство у сфері авторського права та суміжних прав визначено «як будь-які дії, спрямовані на відтворення, розповсюдження або будь-яке інше використання творів або об'єктів суміжних прав, зазвичай, з метою одержання прибутку та в комерційному масштабі» [5, 264–265].

Отже, терміни «контрафакція» та «піратство» не мають чітко окресленого значення і здебільшого використовуються разом (контрафакція й піратство) для позначення неправомірного використання як об'єктів авторського права і суміжних прав, так і торговельних марок. Як зазначав К. Ідріс, «Терміни «контрафакція» і «піратство» визначаються та використовуються різним чином у різних контекстах. Однак кожний із цих термінів може бути визначений так, щоб охоплювати інші об'єкти права інтелектуальної власності. Незалежно від варіантів у дефініції та використанні цих термінів, можна стверджувати, що контрафакція і піратство безпосередньо означають випадки, коли об'єкти інтелектуальної власності використовуються без дозволу. Це є очевидною зневагою прав інших осіб, що роблять такі випадки кричущими» [6, 332–333].

2. Аудіовізуальні твори, комп'ютерні програми, фонограми як об'єкти піратства

Аудіовізуальні твори належать до найбільш складних об'єктів авторського права. Існує кілька визначень аудіовізуальних творів. Одне з них: «*Аудіовізуальні твори* — це втілені на матеріальному носіїві звуки та рухоми (динамічні) зображення об'єктів довколишнього світу, зокрема виконання творів літератури, призначених для зорового і слухового сприйняття за допомогою або шляхом різних технічних засобів» [7, 107].

До аудіовізуальних творів належні кінематографічні й інші твори, виражені засобами, аналогічними кінематографії (телефільми, відеофільми, ві-

деофільми), незалежно від способу їх первинного чи наступного запису.

Першим видом аудіовізуальних творів були кінематографічні твори (кінофільми), що з'явилися ще наприкінці ХІХ століття. Згодом до кінофільмів додалися мультиплікаційні та анімаційні фільми, а останнім часом, у зв'язку зі значним поширенням телебачення — телефільми, відеофільми тощо. Нині при створенні кінофільмів, відеофільмів і телефільмів усе ширше використовується комп'ютерна анімація. Технології віртуальної реальності радикально впливають на виробництво аудіовізуальних творів.

Піратська діяльність щодо кінофільмів та іншої аудіовізуальної продукції відбувається у двох основних формах: нелегального використання кабельних і супутникових передач та виготовлення копій на матеріальних носіях, ще донедавна, у вигляді відеокасет. Асоціація виробників кінофільмів (МРА) оцінює щорічні втрати своїх доходів від піратської діяльності у розмірі 2,5 млрд дол. США.

За піратського виготовлення відеокасет (аудіовізуальних творів) підпільне дублювання, зазвичай, здійснювалося таким чином:

- з 35-міліметрової копії кінематографічного твору, тимчасово одержаної в розповсюджувача або в кінотеатрі кимось з осіб, близьких до прокатника. Така процедура використовувалася для комерціалізації кінематографічного твору у формі відеокасети, перш ніж її випускав виробник або власних ліцензії, наданої виробником;
- із законної копії її запису, дубльованої на чистій касеті;
- з телепередачі, записаної на чисту касету, що потім дублювалася [8, 72].

Комп'ютерні програми є одним з важливих об'єктів інтелектуальної власності. Існує кілька визначень комп'ютерних програм. Одне з них: «*Комп'ютерна програма* — це упоряд-

ковані сукупності команд і даних для одержання певного результату за допомогою комп'ютера» [7, 110].

Комп'ютерні програми порівняно новий об'єкт охорони, позаяк масове виробництво персональних комп'ютерів, розробка та розповсюдження комп'ютерних програм розпочалися наприкінці ХХ ст.

Визнання комп'ютерних програм об'єктами авторського права відносять до 1964 року, коли їх стали реєструвати в Реєстрі авторського права США. Відповідно до прийнятого в 1976 році Закону США «Про авторське право» комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

Міжнародне визнання комп'ютерних програм починається з Директиви ЄС «Про правову охорону комп'ютерних програм» 1991 року. Такий підхід до охорони комп'ютерних програм підтверджений Угодою ТРІПС 1994 року (ст.10 (1)), Договором ВОІВ про авторське право 1996 року (ст. 4).

Без надмірних зусиль на персональному комп'ютері можна зробити копії програм такої ж якості, що й оригінал, з високою достовірністю та ефективністю. Оскільки розробка комп'ютерних програм коштує дорого, неконтрольоване копіювання відчутно зачіпає інтереси право володільців.

Програмне забезпечення є найбільш уразливим з усіх продуктів і галузей промисловості, що зазнають контрафакції та піратства. Частка піратських товарів у сфері комерційних прикладних програм становить приблизно третину від загального обігу. Ця галузь втрачає щорічно близько 12 млрд дол. США.

За піратського виготовлення комп'ютерних програм найчастіше використовується така процедура:

- одна копія програми виготовляється особами, що входять до виробничої групи чи мають доступ до джерел програм і технічної документації як законні користувачі. Так вони одержують у своє розпо-

рядження програму, що має обмежений тираж і високу вартість, або «замовлену» програму, а потім домовляються про виготовлення копії для третіх осіб, які хочуть одержати цю програму з неповною оплатою її вартості;

- примірники виготовляються контрафактним чином (тобто повністю копіюються таким способом, що покупець не в змозі відрізнити її від законних примірників) і продаються за значно дешевшою ціною, ніж законні примірники;
- законні примірники відтворюються незаконним шляхом та продаються таким чином, що стає невідомо, що йдеться про піратську копію (як носії використовуються чисті носії, наявні на ринку, етикетки виготовляються друкованим способом або вручну, а інструкція для користувачів чи інші друковані матеріали повністю або частково виготовляються фотокопіюванням);
- копії передаються «безоплатно» роздрібними продавцями комп'ютерного обладнання, що надають об'єктам замовленої програми або ті, що є найбільш вживаними, вводячи їх у пам'ять комп'ютера (на жорсткий диск) або записуючи на дискету. У такому разі надання піратських копій здійснюється з метою сприяння збуту комп'ютерів;
- залучаються «клуби користувачів», що становлять організації, які займаються прокатом або обміном комп'ютерних програм; цей прокат чи обмін триває стільки, скільки необхідно споживачеві для копіювання цих програм власними способами;
- із законного примірника або піратської копії виготовляється особиста копія [8, 72–73].

Фонограми — це втілені на матеріальному носіїві звуки виконань або інші звуки [7, 183].

У галузі музики використовуються три терміни, що стосуються піратства в широкому значенні цього слова: «контрафактні копії», «контрабандні копії» та «піратські копії». Контрафактні копії, зазвичай, є точні копії звукових або візуальних дисків чи касет, наприклад, у такій же упаковці, що й оригінал, і торговельну марку також. Копіями можуть бути або стрічки або складніші, виготовлені промисловим способом компакт-диски. Контрабандні диски становлять собою копії записів, зроблених під час живого виконання чи передачі, якщо запис був здійснений без дозволу відповідного правоволодільца. Піратськими копіями є несанкціоновані копії звуко- або відеозаписів, які не намагаються імітувати оригінал, мають погану якість, вручну зроблені етикетки тощо. Використовуване в статті поняття «піратство» охоплює всі три види згаданих вище правопорушень.

Музична галузь потерпає від піратства, що відображає зворотний бік цифрової революції. Вартість піратських товарів у цій сфері щорічно становить понад 4 млрд дол. США. Кожного року здійснюється більше ніж 1 млрд нелегальних вивантажень музичних файлів.

За піратського виготовлення фонограм найчастіше використовуються такі способи виготовлення незаконних копій:

- серійне дублювання в елементарній формі звукових записів на основі матриці чи примірника фонограми на касетах, чиї зовнішні характеристики дають змогу їх легко відрізнити від законного запису, й таким чином дають можливість з першого погляду констатувати, що йдеться про повторний запис;
- серійне дублювання в більш складній формі шляхом імітації законного запису з іншим графічним оформленням, аніж на дозволенних носіях;

- серійне дублювання у складній формі шляхом точної чи практично точної імітації законного запису таким чином, щоби споживач не зрозумів, що йдеться про піратське (контрафактне) відтворення;
- дублювання, здійснюване таким же шляхом, як і в попередньому випадку, проте з вилученням усіх посилянь на прізвище, позначення, фірмову торговельну марку чи торговельну марку законного виробника;
- «кустарне» дублювання, здійснюване за замовленням приватної особи за винагороду;
- монтаж, здійснений особами, пов'язаними з музичним ринком [8, 71–72].

3. Причини для вжиття заходів проти піратства

Існують серйозні причини, через які держава повинна вживати ефективних заходів проти піратської діяльності.

Найважливіша причина полягає в тому, що про порушення прав, наданих відповідно до авторського права та суміжних прав, автори, виконавці, виробники фонограм і відеограм і відеозаписів, видавці, організації мовлення зазнають значної матеріальної шкоди. Шкода завдається не тільки особистим матеріальним інтересам одержувачів винагороди, а й суспільству загалом, оскільки гальмується творчість і порушуються інтереси тих, кому закон про авторське право покликаний служити, зокрема й інтереси становлення національної індустрії культури. Так, напевно чи реально створювати національну промисловість звукозапису, якщо піратській діяльності дозволено буде розвиватися безперешкодно. Більше того, індивідуальні автори, виконавці й інші втрачають значну частину своїх доходів.

Піратство зачіпає передусім твори, що користуються успіхом, лише вони становлять інтерес для піратів. У звукозаписувальній промисловості тільки невелика частина творів призводить до

матеріального успіху, і дохід саме від цієї частини творів надає можливості промисловості займатися виробництвом менш успішних, але можливо, більш цінних творів. Якщо цей стимул втрачається, промисловість може бути не в змозі продовжувати випуск таких творів і приділяти належну увагу якості випущених товарів, що в далекій перспективі завдасть шкоди споживачам і суспільству загалом.

Причини боротьби з піратством необхідно розглядати з позиції як близької перспективи, так і далекої. Іноді говорять, що піратство можна розглядати, як позитивне явище, тому що на ринок надходять популярні твори за низькими цінами. Стверджують, що пірати працевлаштовують значну частину робочої сили, розширюють ринок праці. Також мовиться, що в

суспільстві існують невідкладніші пріоритети, ніж боротьба за піратством. Така аргументація безпідставна, якщо держава хоче підтримати свою міжнародну репутацію, брати участь у міжнародному обміні культури, інформації та індустрії розваг [9, 345]. ♦

Список використаних джерел

1. Авторское право на произведения литературы в Российской империи. Законы, постановления, международные договоры (1827–1917) : сб. / сост., авт. вступит. статьи А. В. Бакунцев. — М. : ВК, 2005.
2. Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений. Парижский акт от 24.07.1971 года, измененный 02.10.1979 года. — Женева: ВОИС, 1990.
3. Глоссарий терминов по авторскому праву и смежным правам. — Женева : ВОИС, 1981.
4. Азбука авторского права : пер. с англ. — М. : Юрид. лит., 1982.
5. Защита авторских и смежных прав по законодательству России / под. ред. И. В. Савельевой. — М. : Экзамен, 2002.
6. Ідрис К. Інтелектуальна власність — потужний інструмент економічного зростання / Каміл Ідрис ; пер. з англ. — К. : Укрпатент, 2006.
7. Судариков С. А. Авторское право : учеб. / С. А. Судариков.— М. : Проспект, 2009.
8. *Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практ. посібн.* — К. : К.І.С., 2007.
9. *Введение в интеллектуальную собственность.* — Женева, ВОИС, 1998.

Надійшла до редакції 20.11.2012 року